K PROCESOM OSVOJOVANIA SI CUDZIEHO JAZYKA

KRÁĽOVÁ, Zdena: *KVALITATÍVNA APROXIMÁCIA V SYSTÉME SLOVENSKÝCH A ANGLICKÝCH KRÁTKYCH VOKÁLOV*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně 2010. 120 s.

Predpoklady na nadobudnutie komunikačnej kompetencie v jednom alebo viacerých cudzích jazykoch majú vážny dosah aj na individuálny vývin a spoločenské postavenie človeka. Primerané skúsenosti s iným jazykom sa vhodne tvarujú a výhodne podporujú prostredníctvom odborno-didakticky usmerňovanej bezprostrednej formy dorozumievania. Rozhodujúcu úlohu pri akusticko-auditívne orientovanom učení hrá úzka súhra viacerých nerovnorodých okolností, spočívajúcich medzi príjmom a tvorením cudzojazyčných textov. Cieľ – prispieť k získavaniu cudzojazyčnej kompetencie kontrastívnou podporou autentickej výslovnosti nerodených komunikantov – vystužuje aj najnovšiu knižnú monografiu doc. PaedDr. Zdeny Kráľovej, PhD. *Kvalitatívna aproximácia v systéme slovenských a anglických krátkych vokálov.*

Autorka vybudovala koncepciu a kompozíciu publikácie na teoreticky nosnom metodologickom podloží, systematicky overovanom v zahraničných a domácich vedeckých zdrojoch a aplikovanom vo vlastných bádaniach. Výraznú úlohu v tomto areáli hrajú motívy, viažuce sa k zvukovej rovine prirodzených jazykov. Potrebný predstupeň recenzovanej knihy popri dizertačnej práci (Prešov 2003) utvára sledovanie jazykových a mimojazykových kontextov vrátane ťažiskovej problematiky zvukových interferencií. Z. Kráľová počas krátkeho časového rozpätia predstavila uvedené piliere vedeckého záujmu v monografickej práci *Slovenská*

versita.com: DOI 10.2478/v10113-011-0007-5

*a anglická zvuková interferenci*a (Žilina, 2005) a vo vysokoškolskej učebnici *Faktory anglickej fónickej kompetencie* (Žilina, 2009).

Nová kniha nadväzuje na oba vedecké počiny ako ďalšie komparatívne dielo s interjazykovým záberom. Tematicky a argumentačne sa pohybuje na slovensko-anglickom jazykovom pomedzí, rešpektujúc slovakistický a všeobecnolingvistický rozmer. Nechýbajú jej interdisciplinárne charakteristiky: popri prevažujúcej fonetike, fonológii a korešpondujúcich exaktných vedách sa uplatňuje pragmatika a psycholingvistika vedno s podnetmi z neurofyziológie. Prirodzene, spracúvaná problematika je s ohľadom na svoj účel a poslanie vsadená do požadovaného lingvodidaktického prostredia. V tejto súvislosti poznamenajme, že združené pomenovanie *cudzí jazyk* sa Z. Kráľovej zdá byť vhodnejším termínom ako *druhý jazyk*, príp. *cieľový jazyk* (s. 12). Autorka i napriek tomuto konštatovaniu rešpektuje aj uvedené synonymá.

Leitmotívom publikácie sa stáva hľadanie ďalších možností na posilnenie rečovej kompetencie slovenských hovoriacich v cudzom jazyku. Dielo sa teda netají ambíciami pomôcť pri autentizovaní výslovnosti prostredníctvom vhodných vyučovacích metód. Dosahovať tento cieľ umožňuje zisťovanie kvality anglickej výslovnosti slovenských hovoriacich (v Kráľovej projekte sú to vysokoškolskí študenti) prostredníctvom reálneho spoznávania formantovej štruktúry samohlások a hodnotenia výslovnostnej úrovne rodenými komunikantmi. Cielené sondy do výslovnosti experimentálnej („poučenej“) a kontrolnej výskumnej vzorky respondentov sa stávajú základom na porovnávanie efektívnosti kontrastívneho a nekontrastívneho metafonetického vstupu pri vyučovaní cudzojazyčnej fonetiky a fonológie v slovenskom univerzitnom prostredí.

Z. Kráľová rozčlenila publikáciu do dvoch obsahovo-tematických súčastí – teoreticko-metodologickej a aplikačnej roviny – s ich rozparcelovaním do štyroch kapitol. Prvú kapitolu profiluje rozsiahla vedecká štúdia, venovaná problematike cudzojazyčnej fónickej kompetencie a súvisiacim neverbálnym podmienkam. Výklady ťažia z vybraného prehľadu teórií osvojovania si/učenia sa cudojazyčnej výslovnosti za ostatné polstoročie, predstavených a aplikovaných v zahraničných a domácich prácach. Postrehy a konštatácie pritom neostávajú v postavení samoúčelných informačných blokov. Ústia do kognitívno-lingvistických syntéz a didaktických pristavení, dôležitých pri vyučovaní cudzojazyčnej výslovnosti. Komplementárna druhá kapitola vnáša do knihy nevyhnutný porovnávajúci opis slovenského a anglického zvukového systému so zaostrením pozornosti na segmentálnu úroveň oboch jazykov.

Autorka konštruktívne uvažuje nad reálnymi možnosťami pri vyučovaní cudzojazyčnej výslovnosti v slovenskom prostredí. Základy vhodného výslovnostného modelu umiestňuje do trojuholníka ortoepická norma – dosahovanie úrovne rodeného hovoriaceho – zabezpečenie významovo bezporuchového dorozumievania v cudzom jazyku. Podporuje názory o prvotnej požiadavke zvládnuť komunikačnú situáciu; až na druhom mieste má byť pozornosť venovaná artikulačno-akustickej presnosti pri realizovaní zvukového javu. Treba súhlasiť s náhľadom Z. Kráľovej, že uvedené poradie mení aj status výslovnostnej chyby, a tá sa nezriedka prehodnocuje na odchýlku (s. 15). Tento postreh sa preukazuje ako prejav dynamiky reči a príznak pedagogického realizmu. Dôraz sa totiž kladie na posilňovanie významovej stránky komunikačnej kompetencie, nie na úsilie dosahovať výslovnostnú úroveň rodených hovoriacich.

Dôležitý výstavbový nosník kapitoly a celej monografie predstavuje myšlienka o zvukovej interferencii, prejavujúcej sa najmä na vokáloch (Flege, James: *Second Language Speech Learning: Theory, Findings and Problems*, 1995). Formantové úrovne vo vokáloch sú vybavené vcelku stálym a zreteľným frekvenčným postavením; formanty so vzrastom výšky vokálov po-

stupne prechádzajú na harmonické zložky nižších poradových čísel. Pritom je pozoruhodné, že relatívne výrazné variačné rozpätie formantov odhaľuje individuálne črty hovoriacich a odráža ich hlasové jedinečnosti. Počítačovo získaný a vyargumentovaný poznatok o prípustnej variantnosti bez oslabenia dištinktívnej podstaty vokálu tvorí jeden zo zaujímavých výsledkov Kráľovej postupu. Výstižne je predstavený na vzťahu nižšie frekvenčne umiestneného anglického | **e** | a stredného zmiešaného | **ə** | oproti prednému slovenskému | **e** |. Autorka pri sledovaní a vysvetľovaní aproximačných javov neobchádza ani výslovnostný štýl. Tento postup jej pomáha odôvodňovať auditívny dojem tzv. dobrej a zlej výslovnosti, a to ako prienik sub-, supra- a plurisegmentálnych okolností. Zároveň potvrdzuje komplexný prístup k tematike.

Tretia kapitola otvára výskumno-aplikačnú časť práce. Autorka približuje vzorku respondentov, ktorí podstúpili test fónickej produkcie. Testovanie bolo rozčlenené do troch fáz, ktoré sa uskutočnili počas jedného semestra na niekoľkých slovenských univerzitách. Pramennou bázou sa stali získané a počítačovo spracované zvukové komunikáty. Nadobudnuté skúsenosti a najmä materiálové podklady z „fonetického kontrastívno-analytického experimentu“ podnietili utvorenie výskumného korpusu, ktorý bol vyhodnocovaný prostredníctvom sluchovej a experimentálnej analýzy. Výpovednú hodnotu meraní potvrdzujú štatistické operácie, zamerané na analýzu rozptylu pri výslovnosti. Výsledky sú hutne prezentované vo štvrtej kapitole a vyargumentované prostredníctvom 25 tabuliek a 21 obrázkov s formantovými schémami sledovaných vokalických jednotiek. Tabuľky č. 12 – 19 mohli byť preradené do prílohy s porovnávacími prehľadmi realizovaných a referenčných formantových hodnôt. Presun by zvýraznil vlastnú textovú časť podkapitoly 4.2 *Experimentálna analýza* a umocnil interpretačné úsilia celej práce.

Nácvik primeranej výslovnosti je podľa autorky účinnejší, ak je uvedomený, t. j. nevybudovaný výhradne na intuitívno-imitatívnom postupe. Priama metóda imitatívneho nácviku teda nie je odmietaná ani v recenzovanej publikácii. Poukazuje však na fakt, že v prípade dospelého učiaceho sa je to predsa len menej účinná cesta ako analytická metóda kognitívneho nácviku.

Validitu materiálových podkladov a výskumných postupov podporuje súbor účelne vybraných a zosúladených odkazov na viac ako 200 bibliografických jednotiek najmä anglosaskej proveniencie. Z. Kráľová bohatosťou odkazov nemieni pohodlne vypočítavať, glosovať či ilustrovať vlastné zistenia, názory a formulácie. Zdrojové publikácie jej popri orientačnom poslaní slúžia na vhodnú inšpiráciu, tvorivé usúvzťažňovanie analyzovaných súčastí a zaujímanie objektívnych postojov. Výpovednú hodnotu textu posilňuje vecný register. Od s. 58 až do konca z knihy „odišlo“ označovanie strán; tento technický nedostatok sa stáva obmedzením pri odkazovaní na príslušné nestránkované súčasti.

Pred záverom je vhodné prajne poukázať na príznačný osobnostný rozmer autorkiných metodických a koncepčných záverov, návrhov a možných výskumných pokračovaní, prítomný v každom jej vedeckom produkte. Vynaloženú prácu a jej výsledky – posledná strana záverov pred zoznamom bibliografických odkazov – nemanifestačne, skromne poníma ako diskusné východisko na ďalšie (aj vlastné) bádania. Ich intonačné rozpracovanie pritom odporúča umiestniť do prienikového areálu jazykových a mimojazykových podmienok, ktoré ovplyvňujú cudzojazyčnú výslovnosť. Túto synergickú črtu istotne budeme nachádzať aj v ďalších tvorivých počinoch Zdeny Kráľovej.

Vladimír Patráš